

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
Університет Яна Кохановського (м. Кельце, Польща)
Тбіліський державний університет імені
Іване Джавахішвілі (м. Тбілісі, Грузія)
Технічний університет (м. Кошице, Словаччина)
Технологічний університет (м. Кельце, Польща)
Університет суспільних наук (м. Лодзь, Польща)
Folkuniversitetet (м. Уппсала, Швеція)
Яський університет ім. А. Й. Кузи (м. Яси, Румунія)
Регіональна туристична організація
Свентокшиського Воеводства (м. Кельце, Польща)
Технологічний парк (м. Кельце, Польща)

***СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ,
ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ
ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ***

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
XII Міжнародної науково-практичної конференції**

15-17 травня 2024 року

Частина I

Вінниця-Чернівці 2024

Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. XII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця-Чернівці, 15-17 травня 2024 р. Вінниця, 2024. Ч. 1. 414 с.

У збірнику наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції розглядаються питання управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства та регулювання соціальних проблем в сучасних умовах; сучасної парадигми менеджменту та публічно-владної діяльності; проблеми обліково-аналітичного, контрольного та інформаційного забезпечення управління підприємства; фінансовий механізм забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Досліджуються інноваційні моделі та інформаційні технології в науці, освіті, економіці; теоретичні та практичні аспекти сучасного підприємництва та торгівлі; актуальні проблеми та перспективи розвитку маркетингових технологій в умовах євроінтеграції; теоретичний та прикладний аспекти проблем розвитку індустрії гостинності та харчової промисловості; історичні, філософські, соціально-психологічні та правові аспекти державотворчих процесів в умовах глобалізованого суспільства. Висвітлюються теоретичні та практичні аспекти розвитку студентського спорту в системі фізичного виховання ЗВО; інтерактивні технології та методи навчання як засіб формування іншомовної професійної компетенції.

Розраховано на науковців, спеціалістів, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії – **Замкова Н. Л.**, д-р філос. наук, професор

Відповідальний секретар – **Мартинова Л. Б.**, д-р екон. наук, професор

Члени редакційної колегії:

Громова О. Є., д-р екон. наук, доцент, **Даценко Г. В.**, д-р екон. наук, професор,

Іваницька Н. Б., д-р філол. наук, професор, **Прутська О. О.**, д-р екон. наук, доцент,

Хачатрян В. В., д-р екон. наук, доцент, **Чорна Н. М.**, д-р іст. наук, професор,

Бондар А. А., канд. наук з фіз. виховання і спорту, доцент, **Крупельницька І. Г.**,

канд. екон. наук, доцент, **Махначова Н. М.**, канд. екон. наук, доцент, **Тернова А. С.**,

канд. техн. наук, доцент, **Хом'яченко С. І.**, канд. юрид. наук, доцент, **Яремко С. А.**,

канд. техн. наук, доцент

Наукові роботи друкуються в авторській редакції.

ISBN 978-966-918-070-4

ЗМІСТ

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА ТА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Богацька Н.М., канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРАУДФАНДИНГУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	9
Гарбар В.А., канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	18
Красняк О.П., канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА.....	24
Кульганік О.М., канд. екон. наук Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ....	32
Мельничук О.П., канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПОШУК НОВИХ РИНКІВ З МЕТОЮ РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Непиталюк А.В., д-р філософії з економіки Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ДОМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: ДОСВІД ДЕРЖАВ ЄС ТА УКРАЇНИ.....	48
Осіпова Л.В., канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ.....	62
Павлюк Т.І., канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	78
Стратійчук В.М., д-р філософії з економіки Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СТРАТЕГІЯ ПРОНИКНЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАРУБІЖНИЙ РИНОК.....	89

---

13. The Government portal of Ukraine – Sustainable Development Goals and Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina-eu> (дата звернення: 07.05.2024).

14. The International Monetary Fund Data. URL: <https://www.imf.org/en/Data> (дата звернення: 07.05.2024).

15. The United Nations Department of Economic and Social Affairs – Sustainable Development – 17 Sustainable Development Goals. URL: <https://sdgs.un.org/goals> (дата звернення: 07.05.2024).

16. The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 07.05.2024).

17. Zapata-Cantu, L., & González, F. (2021). Challenges for innovation and sustainable development in Latin America: the significance of institutions and human capital. *Sustainability*, 13(7), 4077.

УДК 364.4-053.9(477)(045)

Осіпова Л.В., канд. екон. наук, доцент

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0959-5309>

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

У статті, уточнено теоретичні аспекти соціального захисту громадян похилого віку в Україні. Показано структурні складові системи соціального захисту, уточнено хто має право на соціальне обслуговування, розглянуто основні проблеми людей похилого віку. Проаналізовано завдання, напрямки та форми соціальної роботи з людьми похилого віку. Розглянуто види соціальних допомог людям похилого віку. Окреслено державні соціальні гарантії та зобов'язання для осіб похилого віку. Проаналізовано динаміку доходів і видатків

бюджету Пенсійного фонду України протягом 2018-2022 рр. Розглянуто мережу закладів соціального обслуговування для громадян похилого віку, які надають низку соціальних послуг в Україні.

Ключові слова: *люди похилого віку, соціальний захист громадян похилого віку, соціальне обслуговування людей похилого віку, соціальні допомоги людям похилого віку, соціальні послуги людям похилого віку.*

Постановка проблеми. Низька якість надання соціальних послуг людям похилого віку, велика кількість людей які їх потребують, негативні демографічні зміни, що відбуваються в нашій країні, свідчать про нагальну необхідність перебудови вітчизняної системи соціального захисту людей похилого віку. При цьому завдання створення в Україні системи соціального захисту людей похилого віку, що відповідатиме новим соціально-економічним умовам, є складним і важливим одночасно. Підвищена увага до цієї проблеми пояснюється тим, що вона торкається інтересів усіх верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам соціального забезпечення та соціального захисту присвячували праці такі науковці як М. Бондар [1], О. Бражко [2], Т. Павлюк, І. Юрчик [9], В. Чернописька [17] а ін. Проведений аналіз джерел та публікацій показав, що питання системи обслуговування людей похилого віку (старіння) досить добре висвітлено в роботах Н. Кабаченка, В. Бойчелюк, Т. Коляди, О. М. Ленчук [6], М. Лукашевича, І. І. Сопко [14], Т. Семигіної, О. О.Черевата [16], Черепехіна, Р. Яцемирская та ін. Великий вклад у вивчення проблеми надання послуг людям похилого віку внесли О. Стефанова, О. Іляш, О. Россошанського, О. Шилобрида, К. Дубич, Ю. Горемікіної та ін. Це пояснюється тим, що дана проблема є актуальною і знаходиться у центрі досліджень.

Мета статті. Теоретичне обґрунтування та аналіз надання соціальних послуг особам похилого віку.

Виклад основного матеріалу. Процес старіння тісно пов'язаний зі збільшенням числа хворих, що страждають на різні захворювання, у тому числі і властиві тільки людям похилого віку. Спостерігається постійне зростання

кількості літніх людей, що потребують тривалого медикаментозного лікування і опіки. Погіршення здоров'я ставить літню людину у велику залежність від інших членів сім'ї. Але у багатьох сім'ях молодь вже не проявляє колишнього співчуття і поваги до старшого покоління та прагне до економічної незалежності і самостійності [1].

У цивілізованому світі особлива роль у забезпеченні життєдіяльності літніх людей відводиться державі. Кожна людина, що дожила до похилого віку, має право розраховувати на допомогу держави. Людина похилого віку, яка не може самостійно пересуватися або за станом здоров'я потребує постійного догляду, має право на обслуговування у стаціонарних закладах соціального обслуговування.

Основні засади державної політики щодо ветеранів праці та інших громадян похилого віку визначає Конституція України, Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [11].

Громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року [10].

Обов'язкове державне пенсійне страхування або пенсійне забезпечення є одним із основних і найважливіших видів соціального забезпечення на загальнодержавному рівні. Воно здійснюється державою, ПФУ, системою матеріального забезпечення непрацездатних громадян пенсіями, допомогами, іншими видами забезпечення й обслуговування, передбачених законодавством.

Метою соціального захисту є надання кваліфікованої допомоги особі або групі осіб, що зазнали певних соціальних ризиків та забезпечити їм потрібні умови для життя і розвитку. Поняття «соціальний захист» визначають як: діяльність держави, яка покликана для повноцінного формування та розвитку особистостей, а також надання усіх необхідних гарантій, які є необхідними для досягнення соціально-прийнятого рівня життя та свобод громадян нашої держави (рис.1).

Люди похилого віку, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, можуть отримати послугу соціального обслуговування. Закон «Про соціальні послуги» визначає та характеризує види соціальних послуг. Різноманітні соціальні послуги пенсіонерам надають Територіальні центри соціального обслуговування. На соціальне обслуговування мають право: люди похилого віку, інваліди, хворі, які потребують постійної допомоги; безробітні, які зареєстровані в державній службі зайнятості. Обслуговування надається, якщо середньомісячний сукупний дохід родини нижчий за прожитковий мінімум [5, с. 89].

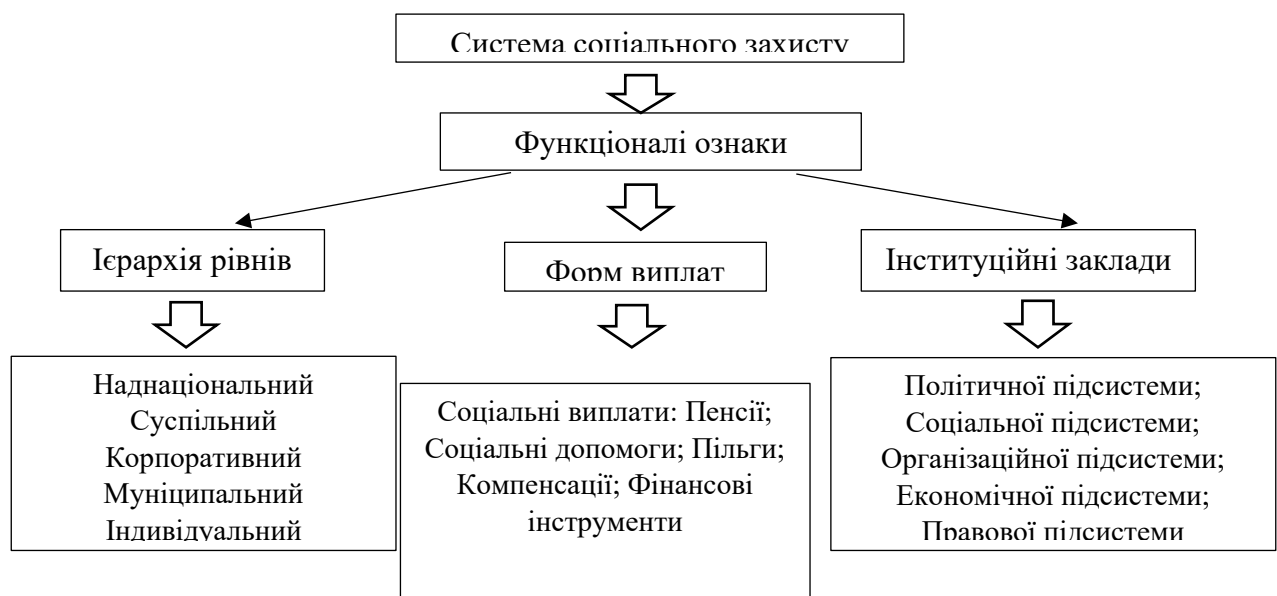

Рисунок 1 – Система соціального захисту

Джерело: розроблене автором на основі [9]

Територіальні центри надають безоплатне соціальне обслуговування людям похилого віку, які не мають рідних, що мали б забезпечити їм догляд. Такі центри займаються обслуговуванням у кількох напрямках: допомога вдома – надається самотнім громадянам, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з частковою втратою рухової активності (мають III, IV, V групу рухової активності); соціально-медичні послуги – для громадян, які можуть перебувати в колективі та потребують соціально-медичних послуг; соціально-побутова адаптація – для людей, які мають часткове порушення

рухової активності та не мають медичних протипоказань для перебування у колективі; надання адресної натуральної та грошової допомоги – центри організують надання одягу, взуття, продовольчих та промислових товарів, ліків тощо. А також побутових послуг – перукаря, швачки, ремонту вікон, дверей, санвузлів тощо.

Соціальна робота з людьми похилого віку повинна будуватися на властивих їм особливостях із урахуванням тих соціальних проблем, з якими вони зустрічаються в процесі свого соціального та особистісного функціонування. До основних проблем людей похилого віку відносяться наступні: обмеження життєдіяльності похилих людей; виключення похилої людини із активної життєдіяльності та зміна її взаємовідносин з оточуючими людьми; різке зниження соціального статусу похилої людини в суспільстві; наявність великої кількості вільного часу. Основне завдання соціальної роботи з людьми похилого віку пов'язане з їхнім соціальним захистом. У свою чергу, соціальний захист верств населення похилого віку складається з профілактики, підтримки і представництва. Профілактика має на меті зберегти добробут старої людини шляхом зменшення чи усунення чинників ризику, і тим самим запобігти її влаштуванню в стаціонарних установах соціального обслуговування [3, с.58]. Підтримка необхідна старим людям для збереження максимально можливого рівня самостійності. Представництво, в свою чергу, це захист інтересів старих людей, визнаних недієздатними, від їхнього імені, для надання необхідної допомоги.

У соціальній роботі з людьми похилого віку передбачено вирішення таких завдань: попередження причин, які породжують проблеми літніх людей; сприяння практичній реалізації прав і законних інтересів, забезпеченню можливостей самореалізації і самовиявлення людей похилого віку і попередження соціальної ізоляції, відсторонення від активного життя; забезпечення рівності і врахування можливостей літніх людей при отриманні соціальної допомоги і послуг; диференціація підходів до розв'язання проблем різних груп людей похилого віку на основі врахування факторів соціального

ризик, які впливають на їхній стан; виявлення індивідуальних потреб людей похилого віку в соціальній допомозі і обслуговуванні; адресність при наданні соціальних послуг з пріоритетом сприяння літнім людям в ситуаціях, які загрожують їхньому здоров'ю і життю; використання нових технологій соціальної роботи, яка спрямована на задоволення потреб людей похилого віку; забезпечення інформованості літніх громадян про можливості соціальної допомоги і послуг [17, с. 62]. Соціальна робота з людьми похилого віку передбачає: виявлення осіб, які потребують соціального піклування вдома й у спеціальних установах; створення умов для прояву активності людей похилого віку в мікросоціумі й задоволення їхніх інтересів; роз'яснювальну роботу серед близьких і різних людей похилого віку.

Соціальна робота з людьми похилого віку провадиться у таких напрямках: соціальне забезпечення, соціальна допомога, створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримання нормальної життєдіяльності; догляд і соціальна допомога в стаціонарних установах; соціальна робота з людьми похилого віку в територіальних центрах і відділеннях денного перебування; догляд і соціальна підтримка вдома [12, с. 129].

Соціальна допомога має характер періодичних чи разових доплат до пенсій і допомоги, натуральних виплат та послуг з метою надання адресної, диференційованої підтримки різним категоріям літніх людей, ліквідації чи нейтралізації критичних життєвих ситуацій, які викликані важкими соціально-економічними умовами життя. Розрізняють термінову соціальну допомогу, адресну соціальну допомогу, бригадну соціальну допомогу для важкохворих.

Термінова соціальна допомога включає разове забезпечення безкоштовним гарячим харчуванням чи продуктовими наборами; забезпечення одягом, взуттям, предметами першої необхідності; разове надання матеріальної допомоги; сприяння в отриманні тимчасового житла; надання екстреної соціально-психологічної підтримки за телефоном довіри і юридичної допомоги у межах компетенції служби. В окремих великих містах України у підпорядкуванні органів соціального захисту населення перебувають соціальні

аптеки, соціальні лікарні, соціальні їдальні, спеціалізовані магазини, будинки побуту та інші життєво важливі заклади для літніх людей, які почали створюватися в останні роки. Працюють перукарні, майстерні з ремонту побутової техніки, пункти прокату, які надають пенсіонерам послуги за прийнятними цінами [4, с. 15].

Адресна соціальна допомога надається літнім людям, які перебувають в особливо складній життєвій ситуації. Їх відвідують соціальні працівники, які надають необхідну побутову чи соціально-психологічну допомогу.

Бригадна форма допомоги важкохворим пенсіонерам передбачає комплексне обслуговування з надання соціальних і медичних послуг. Соціальні працівники надають пенсіонерам послуги побутового характеру, а медичні сестри здійснюють сестринський догляд.

Основні форми соціальної роботи з людьми пенсійного віку зводять до реабілітації (медичної та соціальної, яку часто надають у великих стаціонарних закладах) та соціальної допомоги. При цьому соціальна допомога людям пенсійного віку досить часто спрямована на задоволення потреб у самообслуговуванні, здійснення якого неможливе або ускладнене внаслідок втрати чи обмеження тих або інших функцій.

Нині в Україні частка осіб у віці 60 років і старше в загальній чисельності населення є однією з найвищих у світі. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 р. № 3721-ХІІ визначає основні засади державної політики щодо ветеранів праці, інших громадян похилого віку і спрямований на формування в суспільстві гуманного, шанобливого ставлення до них і забезпечення ос активного довголіття. Закон гарантує ветеранам праці та громадянам похилого віку рівні з іншими громадянами можливості в економічній, соціальній, політичній сферах, сприятливі умови для повноцінного способу життя [2, с. 36].

Серед державних соціальних гарантій і зобов'язань, передбачених для осіб похилого віку, особливу роль відіграють соціальні послуги (які можуть надаватися у формі матеріальної допомоги або соціального обслуговування), у зв'язку зі значними змінами обсягу і характеру побутових та медичних потреб, характерних для літнього віку. Для задоволення потреб осіб літнього віку у соціальних послугах різних видів і виконання соціальних гарантій та зобов'язань перед відповідною категорією населення держава організовує функціонування мережі закладів соціального обслуговування, де особи похилого віку можуть отримати комплекс соціальних послуг.

Діяльність державних закладів соціального обслуговування координується Міністерством соціальної політики та Міністерством охорони здоров'я України. Заклади соціального обслуговування для осіб похилого віку підпорядковуються як безпосередньо Міністерству соціальної політики або Міністерству охорони здоров'я так, і, наприклад, міській чи обласній раді (іншому органу місцевого самоврядування) або державній адміністрації населеного пункту, але завжди їхня робота певним чином контролюється одним зі згаданих міністерств [6, с. 66]. Державні соціальні гарантії та зобов'язання щодо осіб похилого віку забезпечуються діяльністю державних органів відображені на рисунку 2.

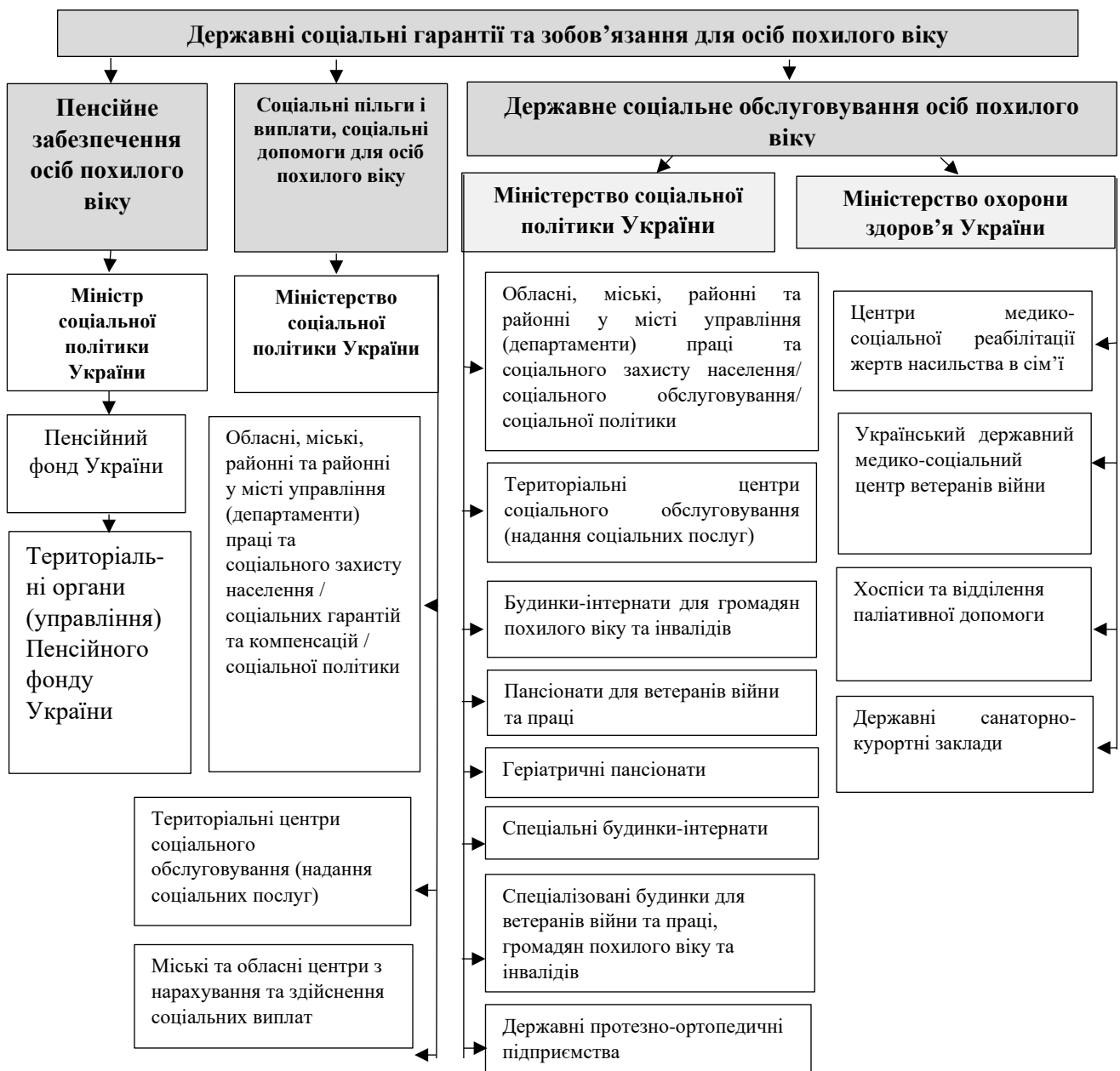

Рисунок 2 – Державні соціальні гарантії та зобов'язання для осіб похилого віку

Джерело: розроблене автором на основі [13]

Окрім того, держава виконує соціальні гарантії та зобов'язання перед громадянами похилого віку і через функціонування закладів, які забезпечують призначення та виплату пенсій (Пенсійний фонд України і його територіальні органи), надання соціальних допомог, призначення соціальних пільг та виплат (Департаменти та управління праці та соціального захисту, територіальні центри соціального обслуговування, центри з нарахування та здійснення соціальних виплат).

Пенсійний фонд України є учасником системи пенсійного забезпечення, який функціонує на першому рівні, який складають солідарні пенсійні системи, де акумулюються та використовуються фінансові ресурси. Проаналізовано динаміку доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду України протягом 2018-2022 рр., яка наведена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду України протягом 2018-2022 рр.

Показник	Темпи приросту, %			
	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Доходи бюджету Пенсійного фонду, млн. грн.	0,67	10,02	120 602,48	-99,88
Видатки бюджету Пенсійного фонду, млн. грн.	-4,60	15,00	122 934,22	-99,88
Чисельність пенсіонерів, тис. осіб	1,23	-2,77	-1,93	-2,17
Мінімальна пенсія, грн.	13,17	16,11	10,10	9,03
Мінімальна заробітна плата, тис. грн.	13,14	132,22	16,34	12,09
Чисельність працюючих, тис. ос.	-0,79	-0,56	0,48	0,71
Прожитковий мінімум в Україні, грн.	13,10	16,09	10,10	9,00

Джерело: розроблено автором на основі [18,19,20,21,22]

Закони України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальні послуги» визначають, що до сегменту державних соціальних послуг, які надаються особам похилого віку, належать: соціально-побутові, соціально- медичні, психологічні, юридичні, матеріальна допомога (соціально-економічні), інші послуги, пов'язані із соціальною адаптацією та реабілітацією. Крім того, останнім часом популярності набирають соціально-педагогічні послуги для людей похилого віку у зв'язку появою поняття «геронтоосвіта» як засобу підтримання інтелектуальної активності. Однак, на нашу думку, такі послуги, навіть враховуючи суттєвий позитивний ефект від їх запровадження, як для осіб похилого віку, так і для суспільства у цілому, належать не до базових державних соціальних гарантій та зобов'язань перед людьми похилого віку, які повинні виконуватися за будь-яких умов, а до додаткових, що можуть впроваджуватися за наявності відповідних ресурсів.

На кінець 2021 р. в Україні функціонувало 65 будинків-інтернатів для людей похилого віку та інвалідів, 27 пансіонатів для ветеранів війни та праці, 3 спеціальні будинки-інтернати, 664 територіальних центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), у них - 2 465 відділень [7]. За інформацією громадської організації «Українська ліга розвитку паліативної та хоспісної допомоги», у 2022 р. в Україні діяло 7 хоспісів, 2 центри та 60 самостійних відділень паліативної допомоги [16,с. 24]. Більшість із цих закладів є державними. Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я, у 2015 р. в державі працювало 25 бюджетних цілорічних санаторіїв для дорослих структури МОЗ [7]. Дослідження питання дотримання в Україні державних гарантій та виконання соціальних зобов'язань щодо осіб похилого призводить до необхідності розгляду специфіки діяльності закладів, у яких громадяни похилого віку можуть отримувати державні соціальні послуги.

Обласні, міські, районні та районні у місті управління (департаменти) праці та соціального захисту населення (соціального обслуговування, соціальної політики) являють собою структурні підрозділи відповідних державних адміністрацій або комітетів відповідних органів місцевого самоврядування, які реалізують державну політику у сфері соціального захисту населення та соціально-трудова відносин: створюють умови для безпечної життєдіяльності, ефективного використання трудових ресурсів, дотримання законодавства про працю та соціальний захист населення, забезпечують у межах своїх повноважень охорону і належні умови праці, зайнятості, пенсійного забезпечення, соціального обслуговування громадян. Здійснюючи соціальне обслуговування громадян похилого віку та надання їм соціальної допомоги або виплат управління (департаменти) праці та соціального захисту населення (соціального обслуговування), залежно від рівня та підпорядкування можуть провадити такі заходи, як: організація санаторно-куротного лікування і матеріально-побутового обслуговування ветеранів війни та праці, влаштування літніх громадян до будинків-інтернатів (пансіонатів), підготовка документів для забезпечення осіб похилого віку протезно-ортопедичними виробами та технічним засобами реабілітації або документів для призначення окремих видів

допомоги та (або) виплат, інформування та консультування щодо актуальних питань соціального захисту [8, с. 469].

Діяльність територіальних центрів в Україні регламентується Типовим положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг). У територіальному центрі можуть утворюватися такі структурні підрозділи як показано на рисунку 3 [14, с. 298].

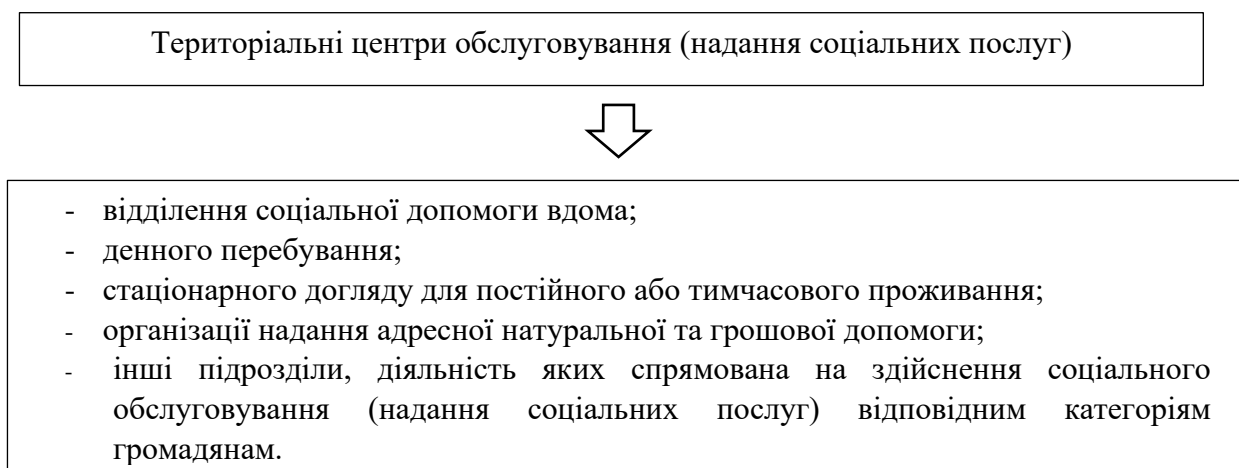

Рисунок 3 – Структура територіальних центрів обслуговування (надання соціальних послуг)

Джерело: розроблене автором на основі [14]

Робота територіальних центрів охоплює надання особам похилого віку до 40 різних видів соціальних послуг, серед яких: виклик лікаря, відвідування хворих отримувачів соціальних послуг в закладах охорони здоров'я, придбання та доставка медикаментів, здійснення лікувально-оздоровчих, профілактичних заходів та соціально-психологічної реабілітації тощо.

У будинках-інтернатах особи похилого віку можуть отримати такі соціальні послуги, як: організація проживання, харчування, забезпечення одягом, взуттям, постільною білизною, м'яким і твердим інвентарем та столовим посудом, слуховими апаратами, окулярами тощо.

Перелік соціальних послуг, що надаються особам похилого віку у спеціальних будинках-інтернатах аналогічний до переліку соціальних послуг у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричних пансіонатах, пансіонатах для ветеранів війни та праці.

Особливістю спеціалізованих будинків для ветеранів війни та праці,

громадян похилого віку та інвалідів є те, що зазначені особи проживають в індивідуальних домогосподарствах, однак одержують необхідні послуги, у тому числі соціальні, у межах даного закладу. Такий підхід дає змогу громадянам похилого зберегти відносну самостійність та одночасно отримувати послуги з догляду. Фактично у спеціалізованих будинках-інтернатах для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів особи похилого віку можуть отримувати той самий перелік соціальних послуг що й у звичайних будинках-інтернатах для громадян похилого віку чи територіальних центрах соціального обслуговування.

Державні протезно-ортопедичні підприємства є підприємствами, що розробляють, виробляють, реалізують, ремонтують засоби реабілітації (технічні та ін.), медичні вироби, призначені для відновлення або компенсації втрачених чи порушених функцій організму людини. Міністерство соціальної політики оплачує державним протезно-ортопедичним підприємствам витрати на виготовлення та доставку відвідних виробів.

Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства являють собою державні заклади охорони здоров'я, де поміщаються жертви насильства в сім'ї (з їхньої згоди або на їхнє прохання) на підставі рішення медичної комісії центрів. Якщо особа похилого віку зазнала насильства у сім'ї, їй будуть надані такі соціальні послуги: первинна медико-санітарна і психологічна допомога, окремі види психіатричної допомоги, юридичні консультації, інформаційні послуги.

В українському державному медико-соціальному центрі ветеранів війни надаються такі соціальні послуги: організація проживання, реабілітація, протезування і ремонт протезних виробів, психологічні, консультативні та інформаційні послуги.

Відділення паліативної допомоги в Україні функціонують як структурні підрозділи хоспісів або як відокремлені підрозділи. Особи похилого віку, враховуючи стан їхнього здоров'я, нерідко можуть бути паліативними пацієнтами, котрі потребують специфічних медичних та соціальних послуг. У

хоспісах та відділеннях паліативної допомоги вони можуть отримати такі соціальні послуги, як: організація проживання, забезпечення раціонального харчування, соціально-психологічні послуги (у тому числі забезпечення підтримки зв'язків з оточуючим середовищем, допомога у забезпеченні правового консультування пацієнтів та членів їх родини) [15, с. 47].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, важливим проявом соціальної відповідальності сучасної держави є дотримання гарантій та виконання соціальних зобов'язань стосовно громадян похилого віку. Забезпечуючи реалізацію принципів солідарності поколінь та гуманності у життєдіяльності суспільства на своїй території, поважаючи внесок, зроблений старшими поколіннями у розвиток країни, держава створює умови, за яких особи, що дожили до похилого віку, можуть розраховувати на підтримку і допомогу. Такі підтримка і допомога означають і надання соціальних послуг особам похилого віку. Люди похилого віку - одна з найбільш чисельних категорій отримувачів соціальних послуг в Україні, що зумовлюється як особливостями самого періоду життя цих людей, так і збільшенням у структурі населення осіб віком 65 років і старше.

В Україні є розгалужена мережа закладів соціального обслуговування для громадян похилого віку, які надають низку соціальних послуг, що охоплюють усі основні аспекти життєдіяльності людини похилого віку. Водночас проблематика функціонування даної мережі є досить складною, оскільки стосується задоволення різноманітних специфічних потреб осіб похилого віку. Безперечно, для задоволення потреб осіб похилого віку необхідним є надання їм певної кількості соціальних послуг, встановленої якості.

Список використаних джерел:

1. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 22.04.2024).

2. Бражко О. В. Особливості формування державних підходів до розвитку системи соціального захисту населення в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. № 27. С. 35–39.

3. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2023. 220 с.
4. Коваль О. П. Модернізація системи соціального страхування в Україні. К.: НІСД, 2018. 38 с.
5. Кухта, М. П. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні: монографія / М. П. Кухта; Наук. ред. І. Мартинюк. Київ : КНУКіМ, 2018. 304 с.
6. Ленчук О. М. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку. *Подільський науковий вісник*. Вінниця 2017 №3. С. 65-70.
7. Міністерство соціальної політики. Єдина інформаційна система соціальної сфери. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2024).
8. Мохова Ю. Л., Писаренко Н. О. Стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 468-471.
9. Павлюк Т., Юрчик І. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення. *Економіка та суспільство*, (39). 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-63> (дата звернення: 28.04.2024).
10. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.05.2024).
11. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 15 грудня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 02.05.2024).
12. Савченко К. Недержавні фонди цільового призначення в системі реалізації стабілізаційної політики в Україні. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2021. № 1. С. 129-133.
13. Система соціальної допомоги людям похилого віку: навч. посібник / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка; уклад.: Я. М. Раєвська, Л. П. Мельник, Ж. В. Мельник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. С. 187.
14. Сопко І. І. Становище людей похилого віку в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія : Соціологічна*. 2019. Вип. 7. С. 298-305.

15. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал»», 2018. 248 с.

16. Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану. *Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 22-25.*

17. Чернописька В. З. Міжнародно-правові стандарти соціального захисту людей похилого віку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2019. Вип. 24. С. 61-68.*

18. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2019 році URL: <http://surl.li/tshyb> (дата звернення: 01.05.2024).

19. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2020 році URL: <http://surl.li/tshxx> (дата звернення: 01.05.2024).

20. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2021 році URL: <http://surl.li/njihd> (дата звернення: 01.05.2024).

21. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2022 році URL: <http://surl.li/lmsbv> (дата звернення: 01.05.2024).

22. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2022 році. URL: <http://surl.li/tshyj> (дата звернення: 01.05.2024).

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено теоретичні аспекти волонтерської діяльності в Україні. Здійснено оцінку розвитку волонтерської діяльності та її показників. Виявлено основні тренди розвитку волонтерської діяльності в Україні. Обґрунтовано основні пропозиції щодо вирішення проблем розвитку волонтерської діяльності в Україні. Розглянуто волонтерську діяльність як складову частину соціальної роботи.

Ключові слова: волонтерство, волонтерські організації, благодійність, громадські організації, допомога

Постановка проблеми. Розвиваючись в умовах криз, соціальних, економічних, екологічних, в умовах політичної нестабільності, загострення військового конфлікту і, зрештою, в умовах повномасштабного вторгнення росії, волонтерська діяльність на хвилі патріотичного піднесення та необхідності самоідентифікації кожного українця стала вагомим фактором стримання просування ворога, підтримкою військових, інструментом боротьби в тилу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження сутності, ролі, значення волонтерської діяльності стали праці сучасних вітчизняних науковців, зокрема, В.Вашкович [2], П.Горінов, Р.Драпушко [5], Н.Грищенко [6], Н.Мирошніченко, Л.Ковальчук [9], В. Потапенко, В.Двігун [11], К. Сидоренко [13], І. Чайка [19];

Проте залишається недослідженим питання на перетині цих двох сфер, зокрема, використання соціального проектування як інструмента волонтерської діяльності, що становить науковий інтерес та визначає значущість дослідження за обраною темою.

Мета статті. Мета дослідження полягає в узагальненні й систематизації теоретико-методичних засад використання інструментарію соціального проектування для розвитку волонтерської діяльності. Відповідно до мети визначено завдання дослідження: дослідити сутність та соціально-організаційні засади волонтерської діяльності; обґрунтувати роль та значення соціального проектування у волонтерській діяльності;

Для досягнення мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: історико-логічний, метод аналізу, синтезу.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах волонтерська діяльність має вагомий вплив на розвиток всього суспільства. Волонтерську діяльність можна розглядати як соціальний феномен, як економічний ресурс, як складову частину соціальної роботи та ознаку розвитку громадянського суспільства. Світова спільнота визнає особливе значення та вагомість волонтерської праці [7], а також вказує на прямі і опосередковані вигоди. Зокрема, у своїх резолюціях Організація Об'єднаних Націй рекомендує країнам включати волонтерство у національні стратегії та програми соціально-економічного розвитку, підкреслює позитивні соціальні впливи волонтерства і закликає міжнародне співтовариство забезпечити волонтерам правовий статус та соціальний захист [3]. За оцінками досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття зроблено висновок, що ігнорування ролі волонтерства при розробці та впровадженні державної політики містить ризики втрати значущого людського потенціалу та порушення традиції співпраці, які забезпечують єдність націй. Чітко простежується заклик ООН щодо державної підтримки волонтерської діяльності та сприяння усвідомленості у населення важливості внеску волонтерів у соціально-економічний розвиток [5]. Зазначене обумовлює необхідність дослідження сутності волонтерської діяльності та її соціально-організаційних засад в Україні. Основні підходи до визначення сутності волонтерської діяльності систематизовано у таблиці 1.